

is rá kell mutatnunk, hogy a bentlakásokba különböző csomagokat csempészték be. Ezekben feltételezéseink szerint a diákoknak szóló utasítások és üzenetek voltak.

Közli Ioana Boca: 1956 – un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic. București, 2001, Fundația Academia Civică, 334–337. p.

39.

Tájékoztató jelentés a temesvári helyzetről

Temesvár, 1956. november 1. (21 órakor)

1. Az egyetemisták kérdése

A temesvári egyetemisták huligán megmozdulásai nyomán, a tartományi pártbizottság büroójának utasításai alapján a városi bizottság a következő intézkedéseket hozta:

Csoportokat alakítottak a fizetés nélküli aktíva tagjaiból, a legjobb tanárok közül, akiket kiküldtek a fakultásokra és a bentlakásokba. Ezeknek feladata egyrészt kifürkészni a diákok közt uralkodó hangulatot, másrészt ráébreszteni a diákokat az elkövetett hibák súlyosságára. Az elvtársaknak csak egyénileg sikerült a diákokkal beszélniük. A mezőgazdaságtudományi karon és a pedagógiai intézetben a diákok először beleegyeztek abba, hogy hálónként és emeletenként beszélgessenek a kiküldöttekkel. Utólag viszont megtagadták a külön beszélgetést, kérve, hogy az intézet udvarán legyen megszervezve a beszélgetés, az összes hallgató részvételével. Az agronómia szakon több diáklány beleegyezett október 30–31-én, hogy aláírja a diákmegmozdulásokat elítélő nyilatkozatot, viszont később nem ismerte el, hogy aláírta volna.

Kálnoki Mária párttagjelölt diáklánynak, aki belépett a diákokat felvilágosító csoportba, október 31.⁴⁶ estig körülbelül 48 nyilatkozatot sikerült aláíratnia az Agronómia lánykollégiumában, de az aktivista csoport távozása után diáktársai kicsúfolták és megfenyegették. Ennek eredményeképpen következő nap az összes diáklány, aki aláírta a nyilatkozatot, a nyomásnak engedve, nem ismerte el annak érvényességét. Megállapítható, hogy az intézetek a szolidaritás elvét követik, ami az előadások újraindítását illeti. Az Agronómia Kar diákjai azt nyilatkozták, hogy csak akkor egyeznek bele az előadások újraindításába, ha a többi szak is beindul. A műszaki és a pedagógiai főiskola bentlakásában a diákok álláspontja az egyik pillanatról a másikra változik. Egyik pillanatban beleegyeztek a kiscsoportos beszélgetésekbe, a másikban viszont a problémák közös megbeszélését kérték. Amikor erre sor került, kiabálni kezdtek, a szónokokat sértegették és különböző úgynevezett „diákkövetelésekkel” álltak elő, valamint a fejadagrendszer és a kollektív gazdaságok felszámolását kérték.

⁴⁶ Az eredeti román nyelvű közlésben november 31. szerepel; ez nyilván elírás.

A Politechnika bentlakásaiban a diákok éhségstrájkba kezdtek, később viszont egyenként jöttek titokban ételt kunyerálni. Egyes diákok egy-egy óvatlan pillanatban egyénileg beismerték, hogy vannak közöttük egyes elemek, akik terrorizálják a bentlakókat. A diákokkal folytatott beszélgetések során minduntalan huligán jelszavak merültek fel, mint például: „Hol van a szólás szabadsága?”, „Mit csináltak a társainkkal?”, „Miért vittek be 300 diákot egyért?”, „Mit kértek a Mechanikusok?”, „Nem minden megnyilvánulásunk zavargás!”. Úgy gondolják, hogy a Szovjetunió elleni akció nem számít huliganizmusnak, és akkor meg miért avatkozik be a hadsereg?

Ma délután fél 2-kor megfeszített egyéni meggyőző akcióink eredményeképpen elértük, hogy 20 egyetemista a pedagógia bentlakásból megtörte az ellenkezést. Beleegyeztek, hogy azonnal felvegyék az órákat, és hogy egyéni nyilatkozatokban ítélik el az egyetemista megmozdulásokat. Beismerték, hogy egyes társaik nyomást gyakorolnak rájuk, de nem voltak hajlandóak elárulni ezek neveit. Jelen pillanatig a bentlakás 150 diákja közül ...-an⁴⁷ írták alá a nyilatkozatot. Az Agronómia bentlakásából minden diák adott nyilatkozatot, és az ügy folyamatban van a lánykollégiumban is. A határőrök kaszárnyájában fogva tartott diáklányok közül a mai nap folyamán 30 lánnyal beszélünk, de csak ketten írtak alá nyilatkozatot. Egyikük az IMSZ tartományi bizottságának tagja, a másik pedig munkás származású.

A mai nap folyamán az állami szervek elkezdtek a letartóztatottak megoldozását.⁴⁸ Újraalakultak a terepre kiküldött felvilágosító brigádok. Ezek a lakónegyedek lakossága és a diákok szülei körében végeznek felvilágosító munkát. A helyi rádióadás-közvetítő állomásokon keresztül felhívást intéztünk az egyetemisták szüleihez, így a város lakossága is tudomást szerezhetett a diákmegmozdulásokról, és állást foglalhat. Az üzemi munkások mélyen elítélik a diákok huligán megmozdulásait. Így például Hertz és Slovcai vágóhídi munkások elítélik ezeket az akciókat, és vállalták az ellenséges elemek leleplezését. A *C.I.L.T.* üzemben Alexandru Păcălici, Francisc Tit, Feimer, Farkas és több más elvtárs vállalta, hogy harcolni fog a munkások véres verítékkel megszerzett jogainak védelméért, határozottan kiállnak mindenki ellen, aki veszélyezteti kivívott jogaikat, és azonnal válaszolnak a párt minden felhívására.

A mai nap folyamán észrevehető volt, hogy a diákok inkább titkosan érintkeznek az utcán, és kerülnek az idegeneket. Több diák is mondta: szerencse, hogy egy részük még idejében elment Bukarestbe. Ugyancsak a diákok beszélnek, hogy „legkésőbb november 2–3-ig tisztázódik a helyzet”. Más diákok a szovjet nők láttán hahotázni kezdenek, és csúfolkodnak velük. Diákcsoportok járják a várost, figyelve a katonai egységek mozgásait. A Politechnika két tanára azt tárgyalta az utcán, hogy a diákok tudtak lépni, viszont nem tudták megszervezni a védelmüket. Egyes diáklányokat hallottunk megjegyzéseket tenni: „Ez kellett nekünk, ahelyett, hogy

47 Az eredeti román nyelvű közlésben.

48 Románul „trierea celor reținuți”.

a tanulással törődtünk volna.” A szülők körében élénk viták folynak a diákmegmozdulásokkal és az ezt követő intézkedésekkel kapcsolatban. Így például Ionescu mérnök családjában nagy vita robbant ki a gyerek nevelésével kapcsolatban, mindketten a másik szülőt hibáztatták a történetekért. Ma reggel a Szabadság téren összegyűlt néhány falusi asszony, akik a gyerekeik után jöttek be a városba. Egyikük mindenképpen a párthoz akart menni, hogy kiszabadításukat kérje, mire egy másik anya ezt válaszolta: „Nem lesz már semmi közbelépés, mert megkapták, amit érdemeltek.”

A temesvári egyetemisták megmozdulása hatással volt a művészekre is. A tegnapi nap folyamán, amikor az egyetemistákat elszállították a kamionok, a színház alkalmazottai az ablakokból integettek nekik. A mai nap folyamán az Állami Opera rendezője a következőt nyilatkozta: „Elegünk van a marxizmus-leninizmusból, és ideje lenne leszámolni már a kommunistákkal.” Temesváron egyes ellenséges elemek az október 31-én történeteket nagyon kedvezőtlen színben tüntetik fel, mondván: „Temesváron majdhogynem hadiállapot van, ahogy néhány diák összeverődik, azonnal hozzájuk csapódik egy pulyka” (ezzel a milicistákra utalnak). Egyes ellenséges körökben a diákok úgynevezett „bátorságát” méltatják, és az eseményeket tárgyalják, amelyek „rohamléptekben követik majd egymást”. Egyes ellenséges elemek kijelentették, hogy „a helyzet súlyosbodik, mivel már az elemi- és középiskolákban is kinyilvánítják ellenkezésüket a diákok, nem akarnak oroszul tanulni és beszélni, s azt kérdezzük a tanároktól, hogy miért nem mennek ki az oroszok az országból”. A mai nap folyamán a vasúti rendőrségi szervek 62 diákot azonosítottak be, akik Temesvárról próbáltak távozni.

2. Más ellenséges akciók

A Politechnika rektori hivatala a következő névtelen levelet kapta a mai nap folyamán: „Uraim, azt akarjuk, hogy az orosz nyelv és a marxizmus-leninizmus tanulása ne legyen többé kötelező fakultásainkon.” Aláírók a Politechnika diákjai. Ugyancsak a mai nap folyamán Ivanici Toma elvtárs is kapott egy névtelen levelet, melyben figyelmeztették, hogy fel fogják akasztani a családjával együtt, és válassza ki, hogy melyik gyümölcsfára akasszák fel. A csenei Fekete Mihály azt terjesztette, hogy a *România Liberă* rádióadón bementék, hogy Magyarországon 80 szovjet tank és több katona átállt a lázadók oldalára, és hamarosan nálunk is elkezdődnek ezek a dolgok.

1956. október 31-én a belencei Nicolae Văcărescu a termelőszövetkezet bodegájában kijelentette: „Most jönnek az amerikaiak, és majd velük együtt mindent elrendezünk.” Nevezett lánytestvére az Egyesült Államokban él, és tartják a kapcsolatot. Ugyancsak október 31-én 15 óra körül egy csoport, egy Redeca nevezetű egyénnel az élen arról beszélget, hogy az egyetemisták tulajdonképpen azért lázadtak fel a szovjet hadsereg ellen, hogy hagyják el az országot. Mert a szovjet hadsereg a mi jövedelmünkől él, és emiatt küszködünk nehézségekkel.

3. A beszolgáltatásból adódó problémák

Temesvár tartomány több járásában nagyon komoly viták folynak az beszolgáltatásokról, főként a begyűjtő szervek nem megfelelő viselkedéséről. Ezek gyakran visszaélnék a hatáskörükkel, ami egészségtelen hangulatot kelt a falvakban. Így például Kisbecskerek községben nevezett Oresia Iivanov kijelentette: „Mindenki köteles a kvótát beszolgáltatni az utolsó kilogrammig, ha van miből, ha nincs.” Kiszállt a faluba két tízfős csoport, aki járja az utcákak, és előszedi azokat, akik nem szolgáltatották be a kvótát, s nem számít, mivel mentegetőzik az illető, a csapatok felforgatják az egész házát, vagy ha nem forgatják fel, akkor elviszik a tehenét, kihajtják a disznót az ólból. A Csák járáshoz tartozó Obád falusi Sofia Dan kijelentette: „Soha így nem viselkedtek a begyűjtők, mint az idén. Ha nincs miből kifizetned az adód, vagy nem tudod beszolgáltatni a kvótát, elviszik a tehenedet, disznóidat, ruháidat, s mindent a házadból.”

4. A határőregységek soraiiban uralkodó erkölcsi-politikai hangulatról

Az erkölcsi-politikai hangulat továbbra is jónak mondható. A legtöbb fejtörést és gondot a leszerelés előtt álló katonák okozzák. Így például az Oravicán állomásozó zászlóalj váradjai századában, amikor a zászlóalj elhárítási tisztje, Vasile Cojan százados látogatást tett az alegységnél, a harmadéves katonák⁴⁹ mind köréje gyűltek, felvilágosítást kérve leszerelésükre vonatkozóan. Ugyanez történt a zászlóalj lacunási századánál is. A Dettán állomásozó zászlóalj fényi és moravicai századánál ugyancsak ez történt, ott a leszerelés előtt állók úgy tették fel a kérdést, hogy ha még maradniuk kell, akkor kapjanak még egy váltás ruhát. A katonák nem tiszteletlenségéből érdeklődtek, hanem azért, mert tudták, hogy a fent említett tiszt párttag és a zászlóalj vezetőségének tagja. Ioan Papură, a Zsombolyán állomásozó zászlóalj jánosföldei századának közlegénye ezt írta a WC falára: „Az 1955-ös korosztály szereljen le minél hamarabb.” Ugyanattól a századtól Constantin Anghel őrnagy azt a kérdést tette fel a zászlóalj parancsnokhelyettesének: miért nem helyeznek át helyükbe a munkaszázadoktól katonákat, hogy ők leszerelhessenek.⁵⁰

Ioan Olariu őrnagy az Óbébán állomásozó századtól azt kérte, hogy a tartalékosoknak, mivel már a negyedik évüket teljesítik, megszabott munkanormájuk legyen, és a fennmaradó időben pedig eltávozhassanak bálókra, moziba. A zászlóalj politikai helyettese állást foglalt mindezekkel szemben, és rámutatott, hogy mindaddig, amíg katonai szolgálatot teljesít, engedelmeskednie kell a kiadott parancsoknak. A katonák a legjobb párttagok gondjaira voltak bízva.

Közli Ioana Boca: 1956 – un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic. București, 2001, Fundația Academia Civică, 339–344. p.

⁴⁹ Romániában az '50-es években három évig tartott a katonai szolgálat.

⁵⁰ 1950–1961 között több tízezer hadköteles fiatalat munkaszolgálatra vezényeltek politikai meggyőződésük vagy társadalmi származásuk miatt. A 2000-ben alakult Munkaszolgálatos Katonák Szövetsége adatai szerint a rendelkezés csak a három székelyföldi megyében kb. 15 ezer magyar nemzetiségű fiatalot érintett az említett korszakban. Lásd Benkő Levente: „Kőbe és papírra írt múlt”. *Krónika*, 2003. december 23.